

er, at det afhænger af det enkelte individ og de sociale rammer, vedkommende befinder sig i. Scheuer kommer således ikke ret langt i analysen af relationen mellem økonomisk og socialt begrundede motiver. Han når ikke længere end til at konstatere, at de to motivationsformer findes side om side, samt at de kan stå i enten et divergerende eller et konvergerende forhold til hinanden. Men hvad der vælges i et dilemma mellem divergerende interesser, får vi ikke noget bud på – det "afhænger af".

Bogens styrke ligger helt klart i dens detaljerede og interessante fremstilling af de klassiske undersøgelser og kritikken af senere vulgærtolkninger, hvorfor den er velegnet til undervisning og som introduktion til emnet. Bogen er endvidere tankevækkende og inspirerende – først og fremmest fordi den tydeliggør behovet for at få adskilt spørgsmålet om interessernes indhold fra spørgsmålet om den enkeltes handlingspotentiale. En sådan adskillelse vil dog ingenlunde give os svaret på, hvad det enkelte individ gør i en situation med divergerende interesser, men det vil forhåbentlig fjerne en del af den skyttegravskrig, der i øjeblikket hersker mellem "rationelle" og "socialt-normative" teorier. På falderebet: Bogen findes på originalsprog og hedder *Motivation – aktørmotiver i arbejdslivet*.

Vibeke Lehmann Nielsen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Norman Fairclough, *New Labour, New Language?*, London: Routledge, 2000, 178 s., \$16.99; Anthony Giddens, *The Third Way and its Critics*, Cambridge: Polity Press, 2000, 189 s., \$15.96; Anthony Giddens, *Runaway World. How Globalisation is Reshaping Our Lives*, London: Profile Books, 1999, 104 s., \$14.36; Anthony Giddens and Will Hutton (eds.), *On the Edge. Living with Global Capitalism*, London: Jonathan Cape, 2000, 241 s., \$19.96.

Anthony Giddens' forfatterskab tog en ny vending i midten af 1990'erne. Selv om Giddens også i sit tidligere værk behandlede politiske spørgsmål i sine bøger om Marx, Weber og Durkheim, er interessen til forskel fra dengang nu decideret normativ og udgør samtidig en diagnostisk afsøgning af samtidige politiske og samfundsmæssige problemer. Fra 1970'ernes klassikerkritik og eksegesis kulminerende med strukturteorien som Giddens' bud på en generel teori om social praksis, over de modernitetsdiagnostiske arbejder i starten af 1990'erne til den genopvågnede interesse for ikke blot politisk filosofi, men også praktisk politiske problematikker, går der ikke nogen lige linie, om end der er en lang række tematiske overlap. Kvaliteten har været svingende, originaliteten ligeså, men udgivelsernes hyppighed nærmest konstant manisk. Med Giddens' seneste udgivelser, der trækker på hans tidligere modernitetsdiagnoser, søger Giddens at nyformulere socialdemokratismen, så den fremstår som et adækvat svar på højmodernitetens udfordringer. Både når det angår miljøproblemer, seksualitet, den offentlige sektor, international konflikt, kulturelle stridigheder, EU, arbejdsløshed, familiepolitik, frihed

er, at det afhænger af det enkelte individ og de sociale rammer, vedkommende befinder sig i. Scheuer kommer således ikke ret langt i analysen af relationen mellem økonomisk og socialt begrundede motiver. Han når ikke længere end til at konstatere, at de to motivationsformer findes side om side, samt at de kan stå i enten et divergerende eller et konvergerende forhold til hinanden. Men hvad der vælges i et dilemma mellem divergerende interesser, får vi ikke noget bud på – det "afhænger af".

Bogens styrke ligger helt klart i dens detaljerede og interessante fremstilling af de klassiske undersøgelser og kritikken af senere vulgærtolkninger, hvorfor den er velegnet til undervisning og som introduktion til emnet. Bogen er endvidere tankevækkende og inspirerende – først og fremmest fordi den tydeliggør behovet for at få adskilt spørgsmålet om interessernes indhold fra spørgsmålet om den enkeltes handlingspotentiale. En sådan adskillelse vil dog ingenlunde give os svaret på, hvad det enkelte individ gør i en situation med divergerende interesser, men det vil forhåbentlig fjerne en del af den skyttegravskrig, der i øjeblikket hersker mellem "rationelle" og "socialt-normative" teorier. På falderebet: Bogen findes på originalsprog og hedder *Motivation – aktørmotiver i arbejdslivet*.

Vibeke Lehmann Nielsen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Norman Fairclough, *New Labour, New Language?*, London: Routledge, 2000, 178 s., \$16.99; Anthony Giddens, *The Third Way and its Critics*, Cambridge: Polity Press, 2000, 189 s., \$15.96; Anthony Giddens, *Runaway World. How Globalisation is Reshaping Our Lives*, London: Profile Books, 1999, 104 s., \$14.36; Anthony Giddens and Will Hutton (eds.), *On the Edge. Living with Global Capitalism*, London: Jonathan Cape, 2000, 241 s., \$19.96.

Anthony Giddens' forfatterskab tog en ny vending i midten af 1990'erne. Selv om Giddens også i sit tidligere værk behandlede politiske spørgsmål i sine bøger om Marx, Weber og Durkheim, er interessen til forskel fra dengang nu decideret normativ og udgør samtidig en diagnostisk afsøgning af samtidige politiske og samfundsmæssige problemer. Fra 1970'ernes klassikerkritik og eksegesis kulminerende med strukturationsteorien som Giddens' bud på en generel teori om social praksis, over de modernitetsdiagnostiske arbejder i starten af 1990'erne til den genopvågnede interesse for ikke blot politisk filosofi, men også praktisk politiske problematikker, går der ikke nogen lige linie, om end der er en lang række tematiske overlap. Kvaliteten har været svingende, originaliteten ligeså, men udgivelsernes hyppighed nærmest konstant manisk. Med Giddens' seneste udgivelser, der trækker på hans tidligere modernitetsdiagnoser, søger Giddens at nyformulere socialdemokratismen, så den fremstår som et adækvat svar på højmodernitetens udfordringer. Både når det angår miljøproblemer, seksualitet, den offentlige sektor, international konflikt, kulturelle stridigheder, EU, arbejdsløshed, familiepolitik, frihed

osv. Vi har her at gøre med en manual for, hvad man som moderniseringsnidkær socialdemokrat kan – og ifølge Giddens bør – mene om alskens spørgsmål. Naturligvis kautioneret sociologisk og bakket op af vore nye selvfølgeligheder.

Læst metateoretisk indskriver Giddens sig i – og har været med til at konstituere – et ”nyt” diskursivt kompleks, der sammenvæver forestillinger, beskrivelser og drejninger af en lang række begreber og fænomener; et diskursivt kompleks, der muliggør bestemte analyser (af eksklusion frem for ulighed), anskueliggør selvfølgeligheden af visse politiske målsætninger frem for andre (uddannelse, aktivering og *empowerment* frem for ”passiv” forsørgelse) og lægger op til bestemte typer af intervention frem for andre (styring gennem partnerskab, tilbud, facilitering frem for formynderi og traditionel regulering).

Sociologisk defineres hjørner af dette diskursive rum af bidrag fra Giddens, Ulrich Beck, Manuel Castells med flere. Politisk tænkes og fortolkes det af New Labour og andre såkaldt innovative socialdemokratier verden over, og det gives praktisk og administrativ vilje i rapporter fra danske ministerier (for eksempel Erhvervsministeriets ”dk21”) og selvbestaltede tænketanke og konsulentfirmaer (Mandag Morgen, Kompetencerådet), reproduceres og patenteres desuden som god latin i mainstreampressen under titler som forandring og fornyelse.

Det spørgsmål, der hyppigt luftes, når talen ikke blot falder på Blairs New Labour, men også på Giddens’ seneste arbejder, er, hvorvidt her er tale om ”varm luft”, manipulerende retorik, ”et intellektuelt artisteri hen over resterne af Europas slagte arbejderbevægelse” eller et nyt program, en virkelig skelsættende politisk *tredje vej*, *Die neue mitte*, *le troisième voie*. Der er næppe nogen tvivl om, at her er tale om en særegen blanding, hvor det er svært at holde snot og skæg for sig.

Informeret af almindelig historisk bevidsthed stiller man ofte spørgsmålet, hvorvidt her blot er tale om en simpel reaktualisering af det, vi tidligere har kendt under navnet den 3. Vej i socialdemokratisk afskygning. Om et egentligt *back to basics?*, der er tættere beslægtet med Willy Brandts programmer, Beveridges tidlige velfærdspolitiske tiltag eller Bernsteins revisionistiske kurs end Thatchers blanding af markedsøkonomi, deregulering, nedskæring og traditionelle konservative værdier, man over det meste af Europa af en halsstarrig venstrefløj er blevet beskyldt for af at efterabe? Der er næppe nogen tvivl om, at lighederne med gammelt socialdemokratisk arvegods kan støves op, og at den manglende brug af det klassiske omfordelingsinstrument, fraværet af en keynesiansk efterspørgselsstyret finanspolitik og indigneret kapitalismekritik osv. har ligheder med, hvad man heller ikke gjorde under de neo-liberale regimer i 1980’erne. Pointen er, at det ikke gør den 3. Vej til endnu et trut i det neoliberalere dereguleringshorn, der blæser velfærdsstaten til retræte.

Disse sammenligninger ud fra ”gammel vin på nye flasker”-devisen eller ”det kan faktisk genfindes i den katolske sociallære”-argumentet er for grovkornede til at indfange og forstå, at talte og skrevne politiske ord ikke blot forbinder sig til retorik, stil og stemmemaksimerende politisk taktik, men også til nye typer af politisk styring og intervention i forhold til befolkningens livsførelse, der har ændret sig de sidste 30 år.

Giddens' seneste bøger bærer i høj grad vidne herom. *The Third Way and Its Critics* (2000) og forud for den *The Third Way – The Renewal of Social-democracy* (1998) har forandringen som centralakse. Sociologen Giddens diagnosticerer det senmoderne samfund og anbefaler en ny kur med udgangspunkt i politiske og etiske principper, de færreste kan blive uenige om. Det indebærer en reformulering af staten, civilsamfundet, familien, økonomien, lighed, nationen, borgeren mv., der tager udgangspunkt i hans egne sociologiske modernitetsdiagnoser. Det vil sige i antagelsen om, at vi lever i en posttraditionel globaliserende orden, at selvet er frisat til et refleksivt projekt, og at sociale relationer, systemer og institutioner er refleksive osv. I og med, at disse diagnoser på ingen måde anfægtes eller nuanceres, bliver Giddens politisk-normative programmer mindre interessante i sig selv, da de faglige spørgsmål sjældent behandles. I forlængelse af hans samtidsdiagnose udfolder Giddens den traditionelle kritik af staten for klientelisme, inefficient administration og formynderi. I stedet bør staten konciperes som en social investor, der indgår i et partnerskab med befolkningen, en ny social kontrakt (egentlig en "pagt"), hvor rettigheder følges af pligter. Teknisk i kraft af en stat, der faciliterer forandringsprocesser frem for at dirigere og klientelisere borgerne. Staten skal sikre individets frihed, forstået som en substantiel frihed til selvrealisering. Selvrealisering er ligeledes nøglebegrebet for Giddens i hans tackling af ulighedsproblematikken, der vendes til en eksklusionsproblematik. Med denne centrale vending, der præger en stor del af den aktuelle sociologi, afløses omfordelingsinstrumentet af et ensemble af inkluderende manøvrer, der består i dels at stimulere den enkeltes livsmuligheder gennem forøget uddannelsesindsats og ved at investere i det civile samfund, dets apolitiske, ajuridiske og uformelle løsningsredskaber, vi herhjemme blandt andet kender fra Karen Jespersens bog om den nye fattigdom.

Disse såkaldte "empowerment-initiativer" er ikke blot nye midler til en klassisk afbødning af sociale problemer, men i højere grad udtryk for politiske forsøg på at eliminere den såkaldte "indre fattigdom", som blev et af Jespersens yndlingsbegreber. Den indre fattigdom – som et begreb, der varsler en drejning af den kristne sjælesorg – afhjælpes ikke blot af moralske endsige ideologiske årsager, men finder sit generelle rationale i en ny tænkning af befolkningens ressourcer: humankapitalen. Som det hedder hos Giddens, bør man overalt, hvor det er muligt, investere i humankapital, føre en aktiv udbudssidepolitik og fremme den rette entreprenørånd, der sikrer vækst i den globaliserede vidensøkonomi. Man må med andre ord ikke længere tænke klassisk uddannelsesøkonomisk, men snarere i en livsvarig og mangefacetteret kompetenceudvikling, der som politisk rationalitet er et columbusæg: individ og stat forenes, egeninteresse med fællesinteresse via et klasse- og konfliktløst columbusæg, der tænker "elite på alle niveauer". Selvet realiseres gennem en kompetenceudvikling og styrkelse af hver enkelts humankapital, der afsætter sig i en mobil, smidig, selvansvarlig, individualiseret og entreprenant arbejdsstyrke, som globaliseringen har gjort nødvendig.

Giddens advokerer ikke blot for det nødvendiges politik, men for en nødvendig omstillingspolitik, der samtidig er god i moralsk forstand. I hans Reith Lectures,

der senere blev udgivet under titlen *Runaway World – How Globalisation is Reshaping Our Lives* (2000), er globaliseringen som politisk, økonomisk, kulturelt og teknologisk fænomen "the way we live" i en post-traditionel samfundsorden, hvor autonomi og frisættelse uafslædigt trues af tvang og fundamentalisme. På såvel lokalt som globalt plan bør bestræbelsen ifølge Giddens være en "demokratisering af demokratiet", fra reformer af internationale politiske organer over nationalstaten til resterne af autoritære strukturer i familierne. *Runaway World* bringer ikke jagttagelser, stof eller teoretiske perspektiver frem, vi ikke allerede tidligere har stiftet bekendtskab med hos Giddens. Ikke desto mindre kan pamfletten være en blød og let introduktion til de temaer, Giddens har udpeget som aktuelle nøgletemaer i samfundsdebatten: globalisering, risiko, familien, demokrati og traditionen.

I samme essayistiske stil falder debatbogen *On the Edge*, som Giddens har redigeret sammen med journalisten Will Hutton, der brød igennem med bogen *The State We're in* (1995). Som dengang tilhører Hutton en position, der insisterer på kapitalismekritik, regulering og ulighedsbekæmpelse samtidig med, at Giddens' diagnose og politiske program ikke egentlig anfægtes, men bearbejdes og afsøges for andre politiske konklusioner end Giddens' egne. Antologien, der rummer bidrag af blandt andre Manuel Castells, Robert Kuttner, George Soros, Richard Sennett og Ulrich Beck, forholder sig overordnet til en forandret, fleksibel kapitalisme som det dominerende sociale organiseringsprincip med global rækkevidde. Bidragene, skrevet af forfattere fra syd og nord, af akademikere og journalister, økonomer og sociologer, er ujævne og fremstår som tydinge og problemmosaikker snarere end egentlige sikre og fokuserede analyser. Fælles for flere af bidragene er en søgen efter en tilstand mellem en global informationskapitalisme og en lokal, separatistisk kommunalisme.

On the Edge vidner dog om en vis rummelighed i den diskursive formation, der aftegner sig med blandt andet Giddens' seneste arbejder, men der formuleres ikke deciderede moddiskurser. Hvis *On the Edge* med sine meget forskellige bidrag signalerer en vis elasticitet i den aktuelle diskursive lukning, er Norman Faircloughs bog et systematisk og kritisk forsøg på at beskrive og afmontere elementerne i New Labours såkaldte 3. Vej.

Bogen, der bærer titlen *New Labour, New Language?*, beskriver gennem detaljerede analyser af taler, artikler, interviews og bøger af og med New Labours centrale figurer, hvordan den 3. Vej for det første lever gennem en ny type retorik, en kommunikativ stil, der trækker veksler på flere forskellige politiske traditioner og afsendes gennem en Tony Blair, der kan være både personlig, intim, men også en hård statsmand. For det andet gennem en politisk diskurs, der fremstiller sig som en enhed, men i løbet af de seneste år har vist sig at være i sin fortløbende skaben. Som form betragtet kendetegner denne politiske diskurs sig ved *not only, but also ...*, med andre ord ved konstant at insistere på et "både og". For det tredje afkoder og beskriver Fairclough New Labour ved at analysere Blair-regeringens brug af sproget, der aktualiseres af politikken generelle mediatisering. I denne sammenhæng analyserer Fairclough sprogbrugen som element i en generel *reinvention of government*. Borgere iscenesættes

som forbrugere og brugere af offentlige serviceydelser. Hvis de inciteres til direkte at overskride sig selv, er det ikke i rollen som statsborgere, men som ansvarlige forældre eller agenter i nærmiljøet.

Faircloughs diskursanalyse er funderet på et teknisk lingvistisk grundlag og har både fordele og ulemper. Men bogen rummer som al god diskursanalyse den gevinst, at den går efter bolden og ikke efter manden. Den søger hverken at analysere manden, interesserne i forudgivne positioner eller spillets formelle regler, men derimod de taktikker, strategier og redskaber, der på både den politiske arena og i styringen af befolkningen tages i anvendelse for at realisere bestemte målsætninger. Det være sig mindskelse af kriminaliteten, skabelsen af entreprenørånd, økonomisk vækst i vidensøkonomien osv.

Faircloughs meget sprogbevidste diskursanalyse hiver tankevækkende pointer hjem, om end der også løbes åbne døre ind. Af de mere slidstærke, men knap så overraskende, er Faircloughs beskrivelse af New Labours demokratiske eksperimenter med fokusgrupper, folkehøringer osv., som "promotional rather than dialogical". I kraft af sine minutiøse studier af taler, programmer, interviews og lignende demonstrerer Fairclough, hvordan omtalen af globalisering, finansielle bevægelser og økonomiske forhold sjældent bygges op med et handlende subjekt, men formuleres i passiv uden ophav, som noget der bare sker. Her er ikke et subjekt (en gruppe, en klasse, en position, en direktør), der kan og bør stilles til ansvar. Når emnet derimod er arbejdsløshed, kriminalitet eller familie, adresseres der åbenlyst et subjekt, som dels kan stilles til ansvar, dels bør underkastes profylaktiske foranstaltninger af moralsk, psykologisk, social, kulturel og politisk karakter. I samme ombæring analyserer Fairclough New Labours glidninger fra en opfattelse af social retfærdighed som lighed til et spørgsmål om fairness og inklusion. Social retfærdighed vil sige at træne, forebygge, opruste – kompetenceudvikle fra foster til grav – med henblik på at stille individer bedst muligt på arenaen i det socialdarwinistiske spil, hvor det bliver afgjort, om man har forvaltet sine kompetencer taktisk. – For nu at antyde en mulig kritisk vinkel, der hverken udfoldes systematisk eller overbevisende hos Fairclough.

Faircloughs bog er anbefalelsesværdig som et kritisk korrektiv til en efterhånden meget dominerende politisk og sociologisk diskurs med stærke institutionelle forankringspunkter. Analysen er med til at smidiggøre en række diskursive lukninger, der blandt andet er etableret af Giddens, som man jo passende kan læse først.

Stefan Hermann
Kulturministeriet